

לגישור ניתנת שאינה קוטביות - ואירופה ישראל

גריגט סטפן

מדיניות / ביקורת

יחסי אירופה-ישראל: בין בלבול לשינוי?

מנפרד גרסטנפלד

המרכז הירושלמי לענייני ציבור ומדינה, 230 עמ'

מספר עובדות מתארות כיום את ההבדלים בין מדינת ישראל לאיחוד האירופי: בעוד ישראל פועלת במטרה לבודד את תנועת החמאס, יותר ויותר קולות באירופה - מוריאל אסבורג, היועצת לענייני המזרח התיכון של 'האגודה למדע ופוליטיקה' הפועלת בשיתוף פעולה עם משרד החוץ, למשל - טוענים כי אין מקום לסרב ל"הצעות לשיחות" של האיסלמיסטים וכי יש "להשתמש בשיחות הללו כהזדמנות וכסיכוי", וכי על האיחוד האירופי לקדם בין ישראל לתנועת החמאס "תהליכים של נורמליזציה" ולתמוך בכל הכוחות הפועלים למען "קשרים ושיתופי פעולה".

יתר על כן, בעוד ישראל פועלת נגד המדיניות האנטישמית של ארגון החיזבאללה באמצעים צבאיים, האיחוד האירופי כלל אינו רואה בו ארגון טרור; ואגודת פרדיריך אברט הסוציאל-דמוקרטית מגרמניה עוד מגדילה לעשות ומארגנת כנסים שבהם לוקחים חלק גם לוחמי הג'יהאד של נאסראללה. וכך, בשעה שישראל נאלצת להתכונן לאפשרות של עימות צבאי עם חוגי הדת הפשיסטים של איראן מנהל האיחוד האירופי "דיאלוג ביקורתי" עם המולות ואף מרחיב שיתופי פעולה כלכליים עם הגורמים המשיחיים בטהרן.

מנין נובעים ההבדלים הללו? מנפרד גרסטנפלד, אחד המשקיפים המובילים בתחום שלקח חלק בפרסומים רבים העוסקים בקשר שבין ישראל לאירופה, יו"ר העמותה של 'המרכז הירושלמי לענייני ציבור ומדינה' ועורך שותף בביטאון 'לימודי הפוליטיקה היהודית', פרסם לפני שנתיים את ספרו 'ישראל ואירופה: תהום הולכת וגדלה?', שבו תיאר באופן מפוכח את תחושות הטינה של אירופים רבים ביחס לישראל והסיק על פיהן שבמהלך האינתיפאדה השנייה הלך והתרחב הפער שבין ישראל לאיחוד האירופי.

גם ספרו הנוכחי, 'יחסי אירופה-ישראל: בין בלבול לשינוי?', עוסק בסוגיה הזו, תוך התבססותו על כנס שארגנו בתחילת 2006 בירושלים אגודת קונרד אדנאואר והמרכז הירושלמי לענייני ציבור ומדינה.

בחלקו הראשון של הספר מתאר גרסטנפלד את ההתפתחויות של השנים האחרונות בישראל ובמדינות המובילות

של האיחוד האירופי. בחלקו השני מופיעים ראיונות עם 15 מומחים מישראל ומאירופה, שבהם ניתן למצוא מידע פנימי נרחב ביותר על ההתנהלות הפנימית של הארגונים האירופיים, ובין היתר גם על התקפות הזעם האנטי-ישראליות של הנס סבוכודה, איש הפרלמנט של האיחוד האירופי הסוציאל-דמוקרטי, ועל ניסיונותיו של הממונה לשעבר לענייני חוץ של האיחוד האירופי למנוע בדיקה מנהלתית שנועדה לבדוק האם יש באפשרות הסמכויות הפלשתיניות האוטונומיות לעשות שימוש לרעה בכספי האיחוד האירופי.

גרסטנפלד מתאר את תנודתם ההולכת וגוברת של האיסלמיסטים לקהילות ההגירה במדינות האיחוד האירופי ובודק בהמשך את משמעות החלפות השלטון השונות במדינות מרכז אירופה כדוגמת גרמניה, ספרד ואיטליה בכל הנוגע ליחסי אירופה-ישראל. לדעתו אין מקום להתייחס למשמעות דחייתה של החוקה האירופית על ידי הבוחרים הצרפתים וההולנדים כפי שמקובל לראות אותה, והוא טוען כי ייתכן שהבלבול שנוצר בעקבות דחיית החוקה בדימויים העצמי של האירופים עתיד להביא ל"שינוי" ביחסי אירופה-ישראל - אולם כלל לא ברור מאין נובעת התקווה הזו.

בכל הנוגע לחברה הישראלית מסכם גרסטנפלד את התפתחויות השנים האחרונות, החל בנסיגה מרצועת עזה, דרך הניצחון של תנועת החמאס בבחירות ועד לעימות עם ארגון החיזבאללה. באופן צודק למדי הוא מאפיין את מלחמת לבנון כהזדמנות של אירופה להציג את תמיכתה במדינה של ניצולי שואה המותקפת על ידי ארגון טרור אנטישמי, ובאופן צודק באותה מידה הוא גם מציג את אירופה כמי שלא בחרה לנצל את ההזדמנות הזו.

לאור הדברים הללו מנסה גרסטנפלד להשיב אל השאלה האם התרחב בשנתיים האחרונות הפער בין ישראל לאיחוד האירופי, שאלה שאינה זוכה לתשובה חד משמעית, לא על ידי גרסטנפלד עצמו ולא על ידי המומחים שרואינו בספרו.

יחד עם זאת, ניתן להבחין בתקוותו השקטה לכך שהאירופים מתחילים לראות תמונה יותר ויותר מציאותית על תנועות הג'יהאד האיסלמי - אם בעקבות עימותם הישיר עם הטרור האיסלמי בהתקפות הטרור שבוצעו בלונדון ובמדריד, ואם בעקבות רצח איש הקולנוע ההולנדי תיאן ואן גוך - המאפשרת להם לגלות הבנה רבה יותר למצבה של מדינת ישראל ולאתגרים העומדים בפניה.

אלא שלמרבית הצער, קיימים סימנים מעטים מדי להתממשותה של התקווה הזו - תקווה שיש להדגיש כי היא פשוטה מחד אך בעלת השלכות רבות מאידך - שכן קביעתו של גרסטנפלד שלפיה קיימת התאמה מלאה בין הרטוריקה של האיסלמיסטים לכוונותיהם המציאותיות האמיתיות נתפשת כמגעלים נרחבים באירופה כאמירות מופרזות שמאז ומתמיד אפיינו קיצונים פוליטיים, ולעתים אף מבוטלת בטענה נגדית שלפיה מדובר ב"גזענות אנטי-מוסלמית".

ספרו של גרסטנפלד מגביל עצמו באופן נוקשה מדי לספירות מלאי אינסופיות, והוא מציג ומתאר את הדברים ואינו מנתח ובוחר אותם מספיק. מסקנתו הסופית והנחרצת מהספירות הללו הינה שהפער בין אירופה לישראל הולך ומתרחב, אלא שאין בספר הסבר מספק דיו על אודות הדרך שהובילה אותו למסקנה זו.

לשם כך ישנו צורך בשיטת מחקר אידיאולוגית-ביקורתית שאינה מגבילה את עצמה אך ורק להצגת העובדות אלא מדמה לעצמה מודלים חברתיים שונים הבאים, למשל, לידי ביטוי מובהק בהשקפת העולם הגרמנית המרכזית הרווחת כיום והעוברת תהליך הולך ומתעצם של גלובליזציה הכוללת גם הסכמות עם האיסלאם מצד אחד וגם את השפעותיה של התרבות האנגלוסקסית מצד שני.

היעדרה של חשיבה אידיאולוגית-ביקורתית בא לידי ביטוי במספר רב של דוגמאות, כאלו שלפיהן האנטישמיות מוגדרת כגרסה של "שנאת זרים אירופית", הגדרה המתעלמת מההבדלים בין שנאת זרים מצד אחד לשאיפה להכחזה מצד שני, כמו גם בין גזענות קלאסית לתחושות אנטישמיות.

בעייתית במיוחד טביעתו של גרסטנפלד את המינוח 'יורו-איסלאם' ביחסו לחבר הוועדה האירופית פריץ בולקשטיין ולחוקר מדעי המדינה מגרמניה באסם טיבי כמודל נגדי חיובי לעומת ההלכה האיסלאמית. מצד אחד נשאלת השאלה האם בעבור אנשים כמו טאריק רמאדאן, שמהווים את ספינת הדגל ליורו-איסלאם מסוג שכזה, אין המינוח מהווה אלא הטעיה טרמינולוגית לכל דבר, ומצד שני, כלל לא ברור מדוע יש לקבל גרסה מרוככת של דיכוי נשים, אנטישמיות ושנאה כלפי הומוסקסואלים רק כדי לשמור על ההשקפות התוקפניות - קרי, על האיסלאם הקיצוני -

בגבולות הניתנים לשליטה.

כדוגמא למה שהוא מכנה "חולשתה הפוליטית של אירופה" מציג גרסטנפלד את התנהלותה של אירופה ביחס לאיראן, אלא שאין מקום לראות בפוליטיקה מול אחמדינז'אד חולשה פוליטית היות ובפועל היא מבטאת אך ורק את חוסר רצונם של הפוליטיקאים הבכירים באירופה לנהל מדיניות עקבית ביחס למשטר הזדתי-פשיסטי בטהרן. לא ברור גם מדוע גרסטנפלד סבור שעליו לספק תשובה נגדית לשמרנים בריטים שמשתלחים במדינת ישראל בפרלמנט האירופי תוך הזכרתם של פשעי מלחמה כביכול של הבריטים במלחמת העולם השנייה ותוך העלאתם מחדש את השקרים של "משני ההיסטוריה" הגרמנים שלטענתם כלל לא היה "צידוק צבאי" בהפצצתה של העיר דרזדן לקראת סופה של מלחמת העולם השנייה.

מקומם ניסונו של המוציא לאור של השבועון הגרמני 'די-צייט', יוזף יופה, להחיות מחדש את האגדה בדבר ידידותו רחבת הלב של יושקה פיישר כלפי ישראל. אמנם אין צל של ספק שדבריו של שר החוץ לשעבר של גרמניה התגלו כידידותיים ביותר בהשוואה לדבריהם של פוליטיקאים אירופים בכירים אחרים, אך יש לזכור שפיישר נהג לפאר גם את יאסר ערפאת עוד בתקופה שישראל הצליחה אחרי מאמצים רבים לשכנע את ארצות הברית שאין אפשרות לקיים שלום בר קיימא עם סנדק הטרור האנטישמי.

צודק גרסטנפלד בהדגשתו כי על מדינת ישראל להיטיב לארגן גורמים אירופים התומכים בה ולתמוך בהם, אך יחד עם זאת, תהיה זו טעות להתמקד בארגון 'הקואליציה האירופית למען ישראל' הנשלט על ידי נוצרים ושהשקפותיו נשמעות בספר בדבריו של יושב הראש שלה, רייק ואן דאם. אך מאחר ואין ספק שישראל אינה יכולה לאפשר לעצמה להיות בררנית במיוחד בבחירת בני הברית שלה, בהחלט ניתן להעלים עין בנסיבות מסוימות מהסיבות המפוקקות העומדות ברקע הסולידריות שמגלים התומכים הנוצרים ביחס לישראל.

יחד עם זאת, כלל לא מתקבל על הדעת שצרות האופקים האידיאולוגית העצמית מהווה בסיס לחוסר היכולת לערוך ניתוח לאנטישמיות ולגורמים לה; רייק ואן דאם, למשל, טוען בלהט ובהן צדק שהסיבות לתחושות העכשוויות כלפי מדינת ישראל מקורן בתהליכי החילון שעברו על אירופה מאז שנות השבעים, טענה המבטאת את התעלמותו מהמסורת הנוצרית של שנאת היהודים בה במידה שהיא מבטאת את התעלמותו גם מהפוטנציאל החינוכי שהיה טמון בעברו של תהליך החילון הזה ושטמון בו למעשה עד היום. בנוסף הוא אף מציג את האנטישמיות כפועל יוצא של ההתרחקות העצומה מהכנסייה. באופן תמוה, גרסטנפלד כלל אינו סותר את ההערכות המגוחכות הללו.

סטפן גריגט הוא מרצה אורח ועוזר מרצה למדעי המדינה באוניברסיטת וינה. היה בעבר ידיד מחקר בתל-אביב ומייסד שותף של קבוצת Critique, é Caf וכן עורך הספרים 'טרנספורמציות של הפוסט-נאציזם: הדרך הגרמנית-אוסטרית לפשיזם דמוקרטי' (הוצאת ira, ç אפרייבורג, 2003) ו'חינוך איביים וחינוך מחדש: תיאוריות ביקורתיות נגד פוסט-נאציזם ואיסלמיסטיות' (הוצאת ira, ç אפרייבורג, 2006)